

HOGYAN ÉPITSÜK FŐL AZ ÚJ BUDAPESTET?

Építsünk-e toronyházakat a Belvárosban és a körutakon belül?
Budapest Cityjének szerepe a nagyvárosi fejlődésben

Irta SZIVESSY TIBOR műépítész

Nemcsak Amerikában, hanem Európában is majdnem minden világvárosban vannak már ma felhőkarcolók, toronyházak és magasabbnál magasabb bérpaloták. Wienben a Herrngasseban, Kölnben, Berlinben, Laibachban, Bukarestben, Münchenben Düsseldorfban, nem is említve Londont, Antwerpen-t és a holland városokat 10—20 emeletes toronyházakat építenek már hosszú évek óta. Minden nagyváros cityjében olyan drágák a telkek, hogy nem fizetődik ki azokon 5—6 emeletes bérházak építése, de különben a nagyvárosi fejlődés is megkívánja, hogy a legbelsőbb városrészekben minél magasabb házakat építsünk. New-York, Chicago, Los Angeles mesés, grandiózus fejlődésével nem lehet összehasonlítani Budapest fejlődését, igényeit és lehetőségeit, de azért már most a legkomolyabban kell azzal városrendezési, szőlészeti és építőművészeti szempontokból foglalkozni, hol, a város mely részein lehet szabad, sőt kell toronyházakat építeni. Valljuk be őszintén, hogy szép fővárosunk némely része ma már kisvárosi, kicsinyes benyomást tesz. A nagykorút háromemeletes házai ma már nem illenek az autóforgalmú nagyvárosi képbe, a zsufolt utcák, a villamosok és autobusok zajától hangos utcák, utak, terek és körutakra legalább is négy-öt emeletes házak kívánkoznak. Ha megnézzük az új, külső-lipótvárosi házak hat- és hét emeletes bérházcsoportjait, nagyvárosi, monumentális és építőművészeti szempontból is elsőrangú képet látunk. Valljuk be, hogy az alacsony házak ma már csak falura és kisvárosba valók. Mi is harcolunk a kis házért, a családi lakóházért, a villákért és művészies lakótelepekért, a festői elrendezésű, egységes városképet nyújtó hosszú, két-háromemeletes sorházakért és csoportházakért, de ezeknek helye a periferiákon van. Budánagy hegyvidékére, a Rákosra, Óbudára, Budapest minden égtája felé húzódozó külső városrészekre valók ezek az alacsony, illetve nem magas lakóházak, ahol azok a sik-tele-

rep, hegy-völgy, lankás lombvidék, lejtős telkek karakterével összeillenek és összeválnak. De Budapest belső részein a körutakra, terekre, szélesebb utcákra szabad legyen minél magasabb házakat építeni!

Nem szabad ma már megkötöni az emeletmagasságot, mert világvárosnak csak a toronyházak, kisebb-nagyobb felhőkarcolók adják meg a hamisítatlan, művészi szempontból is elsőrangú nagyvárosi színt és jellegét.

Már a régiek is előszeretettel és mély művészi érzékkel építettek tornyokat és tornyos házakat. San Gimignano-ban, Toszkána e kis, világhíres pittoreszk városkájában, a „citta turrita“-ban a középkorban minden tehető család tornyot épített lakóházára és az a család volt a leghatalmasabb, gazdagabb és nagyobb, amelynek magasabb és erősebb tornya volt. Spanyolország sok régi városa tele van tüzdelve tornyokkal, melyek nem templomok és nem várkastélyok, hanem polgári családok tornyos lakóházai. Nagyvárosnak a nagy tornyok, középületek, hatalmasan kiemelkedő bérpaloták festői tömegi adják meg a valódi művészi városkép kiegyensúlyozott dinamikáját. Különösen Budapest elsőrangú művészi feladat az, hogy a pesti oldalon, szemben a Várhegygel, Gellérthegygel, a Rózsadombról, magas, tömör épületek nyújtsanak művészi ellenhatást a hegyeknek. Mint heves akcentusoknak a zenében, képzőművészetben, úgy a városképben is kibangsúlyozott, kiemelkedő, jellegzetes tömegeknek kell uralkodniuk a messze elnyúló, széjjelterpeszkedő sík területi városképben. Ha a Várhegyről lenézünk Pestre, mily kellemes hatással van reánk a Bazilika kiemelkedő, harmónikus sziluettje, az Országház csipkés kőtornyai, templomtornyok, némely jól sikerült, művészies épületek, telőzet, szóval mindaz, ami megbontja a város unalmassá válhat, egybefolyó sivar tömegképét.

Elkerülhetetlen a toronyházak építése

Ha néhol a Cityben, itt-ott magas házak, toronyházak épülnének, mennyivel festőibb volna a városkép, nemcsak Budáról nézve, de az utcasorokban, tereken, körutakon is mily érdekes, színes, változatos városképet nyújtana a szemlélőnek az, ha három- és négyemeletes házak közül egyszerre égbe meredne egy-két tíz-tizenöt méteres művészi épület. Aki látta már a strassburgi dómnak szűk városrészbe épült grandiózus tömegét, vagy elmerengett más városoknak zsufolt házsorai közé épült régi, középkori templomképein, az érzi, mily hatalmas, imponáló és lenyűgöző, de felemelő látványt is nyújt az égbetörő magas építmény. Az ellentétek, a kontrasztok a művészetben a legnagyobb hatást váltják ki. Sok alacsony ház közé épített magas épület jobban értékelődik a többi alacsonyabb között.

Budapesten elkerülhetetlenül szükséges már egyes, jellegzetes pontokon a toronyházak építése.

Ezek fognak Budapestnek, illetve mondjuk inkább a pestvárosi oldal egyes unalmassá vált részeinek újabb, friss, művészi hangsúlyt és lendületet adni. Sokat beszélnek mostanában három megoldandó új városképről és szabályozásról. Az Erzsébet-sugárút kezdete az Orczy-házzal, a Deák-téri kétemeletes, művészi szépségű grófi palota és az Andrássy-ut elején terpeszkedő régi Marokkói udvar építészeti és városrendezési megoldásai minden ilyfajta kérdés és mozgalom homlokterében állanak.

Az Erzsébet-sugárút megnyitásának kérdése évtizedek óta vajudik. Volt már reá tervpályázat, szebbnél-szebb tervek látunk, talán el is határozták már, hogyan, hol fogják megnyitni a Erzsébet-sugárutat, amely, mint ismeretes nem nyilegyenes vonalban, hanem kisebb-nagyobb törésekkel és ives megoldásokkal halad majd a Liget felé. 30—40 év óta nem adnak ki eme nyitandó új sugárút környékére építési engedélyt és kamatoztatlanul, mint holt tőke hevernek a telkek százai, régi lebontásra megérett házak és házcsoportok, mert még mindig nem vált valósággá az, hogy mikor is lesz a papírosan szépen kitervelt, az évtizedek válságai alatt sokszor megváltozott tervek közül végre mégis csak Erzsébet-sugárút, ahol — és nemcsak frázis ez — Phönix-

madárként fog ujjáéledni a régóta senyvedő, alétlan fekvő, jobbsorsra érdemes Erzsébetváros.

Az Erzsébet-sugárút kezdetére, vagy két pílonszerűen emelkedő toronyház, vagy a középtengelybe épített egy nagy toronyház kívánkozik.

Ez adja meg művészi hangsúlyát annak, hogy ott egy széles, nagy forgalmi utvonallal, fásított utakkal, széles aszfaltjárdákkal, autóúttal kezdődik és sokszáz méteren át vezet városrészekben keresztül. Összeköti a legbelsőbb, már most is forgalmas, elsőrangú Károly-körutat a fejlődésre érdemes külsőbb városrészekkel. Ma még „tabula rasa“ ez a területe a fővárosnak, a kisajátítások, bontások és tervszerinti szabályozások alapján itt még minden szép, nemes és magas művészi szempontok által vezetett eszme, terv valóra váltható. Bizzuk a Közmunkatanácsra, Fővárosra, a tervező művészekre, városrendezőkre és építészekre, hogy az Erzsébet-sugárút kezdő kiképzése térbeli megoldása, toronyházai sikerült, teljes és tökéletes városképet fognak adni.

Nehezebb kérdés már az Orczy-ház megoldása.

Itt sok szempont vetekszik egymással. Báról a sikerültnek éppen nem mondható, városképünkre káros és ártalmas Anker-palota veszélyes közelsége és izléstelen álarhitektúrája minden nemes szándékot és művésziesen megtervezett szomszédos építkezést könnyen leronthat és megsemmisíthet. Minél egyszerűbb és nemesebb zártvonalabb és komolyab lesz az Orczy-ház új palotája, annál jobban tud versenyre kelni az Anker-palota közmondásszerű izléstelenségével. Szó lehetne, hogy drákói szigorral kényszeríteni lehessen az Anker-palota tulajdonosát arra, hogy „pacifikálja“ házán a bádogtornyokat, sisakokat, oromzatokat, timpanonokat, kisebb-nagyobb templomokat stb., melyek a közizlést már pár évtizede rontják a város szívében. Építő-művészi tervpályázatot kellene kiírni arra, hogyan lehetne „közömbösíteni“ az Anker-palotát, hogy megmentsük a Deák-teret.

Új Oktogont az Andrássy-ut és Vilmos császár-ut sarkára

A török szoborcsoportozatú, a Deák-térnek klasszikus arányaival díszes kétemeletes grófi bérház városkép szempontjából érde-

kes és érdemes megoldásokra csábit. A Károly-körút tengelyébe állítható toronyzerű sarokkiképzés, vagy a tér közepét hangsúlyozó középtorony, de más művészi megoldások is lehetségesek. Nagyon meggondolandó azonban e tér építőművészeti kialakítása, mert az előbb említett izléstelen Anker-palotával szembenálló, fővárosunk egyik legkiválóbb, elsőrangú művészettel megoldott nemesszépségű Adria-i biztosító palotája, a Dek-téri luteránus templom és a téren emelkedő, stílustalan, átmeneti korban épült bérház közelsége sok meggondolást, művészi tartózkodást és összehangolást igényel. Nem is tudja a nagyvárosban sétálgató „man in the street“, hogy mennyi elemlyülést, művészi vívódást, érett megfontolást igényel egy sikerült művészies, összehangzatos és megnyugtató városkép kialakítása. Talán nincsen a képzőművészetnek még egy terrénuma, feladata, amely nehezebben volna megoldható, mint a nyugodt, hangulatos városkép sikerült megoldása. A velencei Piazzetta, a brüsszeli Grand Place, a budapesti kis József-tér, a weni Josefsplatz a régi udvari könyvtárral, sok-sok más szép példája a műtörténelemnek mutatják, hogy mit jelent és mily értéket képvisel egy szép tér festői, harmónikus, izléses városképezésének művészi inkarnációja.

Talán mindeme feladat között

legnehezebb és legtöbb művészi meggondolást igényel az Andrássy-ut torkolatának megoldása és térképezése.

Szerintünk az Andrássy-ut már túlhoszu, sajnos, első részében tulkeskeny, úgyhogy azt már meghosszabbítani káros és felesleges volna! Leghelyesebb, ha az a Vilmos császár-utba betorkol, ott megszűnik és csakis a jelenlegi telkek szabályozásával, a Gróf Tisza István-utca két körüti saroktelkének művészi kiképzésével, szabályozásával és levágásával kell egy új oktogont vagy nagy teret képezni, ahol a négy nagyjelentőségű forgalmi utvonallal találkozhat. Ma már eltekintenek attól, hogy az utak párkilométerrel szinte beláthatatlanul és menseszerűen hosszúak legyenek, mert ezáltal unalmassá válnak az összeszűkítő és így kiesinves utbevezetések. Példa erre a mi Millenáris emlékműünk, amely az Andrássy-ut elejéről már alig látható. Ezért nem szükséges az Andrássy-utat még hosszabbá tenni az Erzsébet-tér felé. Eppen elég hosszú az ma s csupán egy feladat van hátra, hogy művészi és grandiózus befejezést kell annak adni. Megnyugtató, magas, tömör, impozáns toronyházat kell építeni a Marokkói-udvar

HALÁSZ STUDIO IV. Irányi-u. 27 Ferenciek-terénél

helyére, amely messziről látható legyen. Nem kitűző, sovány, a messzisébe elvesző normáts bérház megoldás kívánkozik az Andrássy-ut fő tengelyébe, hanem imponáló, magas, nemesvonalú, egyszerű stílusú kőpalota, melynek toronyzerű középkiképzése a körutak és terek, a Duna felől, de természetesen az Andrássy-ut teljes hosszúságából is látható és domináló legyen.

Szó volt a multban körszerű kiképzésről, teljes lebontásról, szabadabb tételről, az Erzsébet-tér megnagyobbításáról, sok-sok fantasztikus, nagy költséget igénylő terv merült már fel. De úgy hisszük, hogy tekintettel a környező, már felépült régebbi Andrássy-ut palotákra és arra a körülményre, hogy a Gróf Tisza István-utca utgys kibővítik pár méterrel egészen a Dunapartig, leghe-lyesebb és legmegnyugtatóbb a Közmunkatanácsnak ama megoldása, hogy a jelenlegi saroktelkek leszállítását követően, különös nagy költségek nélkül oldassék meg sikerült, toronyházak építésével, az Andrássy-ut engelyének hangsúlyozásával eme új térkiképzés.

Ha mindezek a feladatok sikeresen megoldatnak és az előbb vázolt toronyházak és hatalmas épületek komoly művészi tartalommal felépülnek, fővárosunk eme aránylag kis észre oly imponáló, messze földön is megcsodálható értékkel fog gyarapodni, hogy arra méltán büszkéek lehetünk. A magyar építőművészi gárda és kitünő városrendezőink képességei a hatóságok nagystíli elhatározásai és Budapest szeretete úgy a tervezők, mint a hatóságok részéről biztosítéka annak, hogy csakis elsőrangú, minden tekintetben sikerült, művészi és mesteri megoldások várhatók. Ha pedig már állani fognak eme művészi és impozáns magas házak és tornyai emelkedni fognak a magyar firmamentum felé, akkor elmondhatjuk Budapest rajongói és barátjai: „Sic itur ad astra!“